

Стражнікова І.В., доктор педагогічних наук,
професор, професор кафедри педагогіки та
освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика,
*Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
м.Івано-Франківськ, Україна*

**ВПЛИВ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ НА КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК ЗАХІДНОГО
РЕГІОНУ УКРАЇНИ: ІСТОРИОГРАФІЧНІ ПОГЛЯДИ (друга половина ХХ
– початок ХХІ століття)**

На сучасному етапі становлення української нації та держави історіографія відіграє важливу роль у процесі формування національної історії та переосмислення місця і ролі України в світі. Відтак, важливого значення набирає завдання сучасної історіографії – подолання одновимірності методологій і стереотипів, які характеризують історіографічні праці минулого, формування ідеологічно неупередженого наукового пізнання української історії [5, 3].

При з'ясуванні комплексу питань історіографії потрапляємо в «історіографічний калейдоскоп», де на численні ідеологічні й теоретико-методологічні підходи накладається ще й розмаїття тематики досліджень. Свої виразні барви і менш помітні штрихи до нього додає доробок політологів, юристів та представників інших суспільних наук, що впливає на змістовні характеристики історичних праць. Усе це значно ускладнює вироблення «історіографічного образу» зазначеної проблеми [1, 259].

Незважаючи на всі реконструкції, зміни і негаразди, значного розвитку набирають освітні заклади України. Розширення внутрішньої структури перетворило їх на центри підготовки української інтелігенції [2, 249]. Саме поняття «інтелігенція і інтелігентність» у досліджуваній період часто звучали зневажливо як м'якотілість, непослідовність, слабкість політичної волі. Офіційна державна ідеологія вирішальну роль в історичному процесі відводила продуктивним силам. Інтелігенція визначалася як «суспільний» прошарок, в

кращому разі, - соціальна група людей, які мають освіту та спеціальні знання в різних сферах науки, техніки, мистецтв і професійно займаються творчою розумовою працею, розвитком і поширенням культури [2, 241; 3, 288; 4, 501].

Серед різних загонів інтелігенції, за словами В.П.Коцур, найбільш дослідженою була інженерно-технічна, оскільки саме їй правлячий режим відводив помітну роль у здійсненні «величких» планів партії в ході індустріалізації, соціалістичної реконструкції народного господарства спеціально не вивчалися умови праці та життя інтелігенції в 1920-30-ті роки. Дослідження з історії інтелігенції не виходили за рамки методології, страждали фактографією та описовістю, схематизмом і однолінійністю суджень [2, 270].

Зусилля сучасних дослідників зробили помітні кроки в пошуку історичної правди про інтелігенцію 1920-30-х рр., а характерними рисами їхніх досліджень виокремлено: різноплановість – тенденція на персоналізацію історії української інтелігенції; соціальні, політичні і культурологічні аспекти феномена радянської інтелігенції; долаються однолінійність і політична зааншлагованість у розкритті суперечностей і неоднозначностей; охоплюють маловідомих представників інтелігенції – вчителів-практиків, лікарів, військовослужбовців, журналістів тощо [2, 271].

Зокрема, перші підвалини вивчення історії міжвоєнного періоду заклали українські громадсько-політичні діячі, зокрема тогочасної Волині, які торкалися питань українсько-польських взаємин, культурного життя та діяльності української інтелігенції. На основі власних спостережень автори проаналізували діяльність інтелігенції в культурно-просвітницьких товариствах, гуртках, боротьбі за українське шкільництво та її участь у національно-церковному русі. У радянський період основна увага зосереджувалася на висвітленні, передовсім, економічних та політичних виявів суспільного розвитку Волині в розрізі історії України. У більшій частині монографічних видань лише згадується про українську інтелігенцію. А окремі аспекти про роль інтелігенції в культурному розвитку Волині знайшли відображення в узагальнюючих працях та монографіях з історії України (С.Макарчук, Ю.

Сливка, Р. Оксенюк, колективна монографія «Історія Волині». Спробу нового підходу до питання історії інтелігенції в українській історіографії здійснив Г. Касьянов, який інтелігенцію розглянув як специфічну, відносно стабільну професійну групу, своєрідний соціокультурний феномен із притаманними йому законами розвитку та функціонування. Важливі питання культурного розвитку регіону та діяльності української інтелігенції окреслені Б.Савчуком, Р. Давидюк і М.Кучерепою, зокрема дискримінаційно-асиміляційна політика польської держави щодо українців. Поглиблене вивчення регіональної історії започаткували Ю. Крамар, Л. Марківська, С.Пономаренко, М. Філіпович, С. Шульга. Загалом, шляхи формування західноукраїнської інтелігенції та її вплив на суспільний розвиток і культурні процеси висвітлено в дослідженнях О.Рубльова, Т. Марусик. Впродовж 90-х років ХХ ст. окремі аспекти участі інтелігенції в здійсненні «українізації» знайшли своє відображення у дисертаційних дослідженнях Г. Касьянова, В.Масненка, О. Тарапон, М. Шипович, М. Борисенка, І. Богінської та ін.

Вагомий внесок у вивчення політики українізації та діяльності інтелігенції був здійснений зарубіжною історіографією. Перші роботи, присвячені даній проблематиці, належали емігрантам та західноукраїнським дослідникам. Авторами найбільш відомих публікацій були М.Галій, Б. Новицький, В. Садовський, С. Сірополко, Р. Смаль-Стоцький, С. Николишин та ін. Більшість праць довоєнного періоду не відзначались об'єктивністю, автори в основному наголошували на антиукраїнських аспектах радянської політики в культурній сфері.

На цих територіях проживало населення різних національностей, однак провідну роль у культурному розвитку відіграла інтелігенція – пропаганда здорового способу життя, проведення антиалкогольної просвітницької роботи. Інтелігенція медичних товариств через наукові лекції, розповсюдження друкованої продукції, просвітницькі бесіди з населенням краю попереджала поширення інфекційних хвороб.

Вагомий внесок у культурний розвиток зробив і журналістський корпус. У регіоні видавалися газети і журнали мовами тих національностей, які його населяли. Завдяки активній громадянській позиції української інтелігенції преса сприяла зростанню національної свідомості українців. Єврейські, німецькі та чеські часописи дистанціювалися від політичних коментарів і висвітлювали здебільшого економічне та культурне життя меншин.

Таким чином, інтеграція західноукраїнських земель до складу інших держав надала певних особливостей суспільно-політичному життю регіону, які вплинули на його культурний розвиток.

Література:

1. Великочий В.С. Українська історіографія суспільно-політичних процесів у Галичині 1914-1919 рр.: *дис...д.і.н.*: 07.00.06 / Ін-т історії України НАН України. Київ, 2010. 591 с.
2. Коцур В.П. Соціальні зміни і політичні процеси в Україні 1920-1930-х рр.: історіографія: *дис...д.і.н.*: 07.00.06 / Київський нац.ун-т ім.Тараса Шевченка. Київ, 1999. 475 с.
3. Краткий словарь иностранных слов. Москва: Сов.энциклоп., 1980. Т 4. С. 288.
4. Советский энциклопедический словарь. Москва: Сов.энциклоп., 1980. С. 501.
5. Мандзяк В.П. Історіографія українського національного руху в Галичині ХІХ – початку ХХ ст.: *дис... к.і.н.*: 07.00.06 / Львівський нац.ун-т ім. І.Франка. Львів, 2006. 260 с.